

*Вільчинська Т. П.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови та славістики, декан факультету філології і журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

*Бачинська Г. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови та славістики
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

*Вербовецька О. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та славістики
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

МОВНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ САКРАЛЬНОГО В УКРАЇНСЬКІЙ БАРОКОВІЙ ТРАДИЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ І. ВЕЛИЧКОВСЬКОГО)

Анотація. Стаття присвячена аналізу концепту «Бог» в українській бароковій традиції. Метою наукової розвідки було дослідити семантико-конотативні особливості одного із сакральних концептів у поетичній мові визначного представника українського бароко, який жив і творив у XVII ст., І. Величковського. У ході аналізу знайшла підтвердження думка про те, що основна заслуга письменника як представника доби бароко полягала в тому, що він послуговався українською книжною мовою, використання якої, на відміну від подібних чужих мов, засвідчує органічну взаємодію з народнорозмовними елементами, що відкривало перспективу формування нової української літературної мови. Другим важливим висновком є те, що поет-священник І. Величковський бачив своє поклонання в уславленні релігійних цінностей. Звідси такий інтерес до образу Бога в його творчості. Мовна об'єктивація концепту «Бог» як одного з ключових у поезії І. Величковського засвідчила його значущість не лише для письменника, а й культури бароко загалом. Проведене дослідження показало, що концепт «Бог» є полісемантичним, когнітивно багатограним, позитивно маркованим та репрезентує найвищі духовні цінності людства. Встановлено, що автор використовує розгалужений ряд номінацій на його позначення. Щодо семантики, то доведено, що більшість концептуальних смислів співвідносяться з тими, що характеризують відповідний концепт в українській етносвідомості. Моделюючи відповідний поетичний образ, автор декларує віру в Триєдиного Бога, зображаючи його насамперед в іпостасі Ісуса Христа – досконалого Бога й досконалої людини. У досліджених текстах концепт «Бог» позиціонує себе як позитивно маркований, що підтверджують і його семантика, і різні лінгвостилістичні засоби. Висвітлення в роботі лінгвокогнітивної проблематики відкриває перспективи поглибленого вивчення мовотворчості інших українських письменників, які жили і творили в різні історичні періоди.

Ключові слова: концепт «Бог», концептуалізація, сакральне, бароко, поетичний текст, образ, І. Величковський.

Постановка проблеми. XVII ст. в історії українського народу сповнене драматизму. Постійне намагання українців відстояти свою національну, релігійну і культурну самостійність, на яку зазіхали сусідні держави, викликало небачене, за словами В. Русанівського, з часів Київської Русі піднесення національної самосвідомості, розквіт науки, культури, мистецтва [1, с. 76]. Незважаючи на варварські заборони, відчуження з боку духовної еліти, українська мова в цей час розширює свої функціональні можливості, утверджуючись передусім як мова барокової літератури. При цьому спостерігається парадокс: здебільшого поширена в рукописній формі література як ніколи наблизилась до народу. Серед різних жанрів привертає увагу насамперед поезія, а серед авторів – ті, які писали українською мовою. Одним із таких письменників був І. Величковський, значення поетичної спадщини якого полягає в тому, що більшість творів він писав староукраїнською літературною мовою, сприяючи тим самим її розвитку.

Як бароковий поет, І. Величковський до недавнього часу належав до маловивчених в історії української культури. На це вказували такі дослідники його творчості, як: С. Маслов, В. Колосова, В. Кречотень, М. Сулима та ін. З. Генік-Березовська пояснює це цілком об'єктивними причинами, зумовленими насамперед тим, що ціле покоління українських критиків і дослідників ставилися до українського бароко скептично або й цілковито негативно [2, с. 29]. Водночас бароко і як художній метод (В. Кречотень), і як стиль (Д. Чижевський, З. Генік-Березовська), і як культурний, літературний напрям, ціла епоха (Д. Чижевський, Г. Грабович) постійно перебуває в колі дослідницьких зацікавлень. Сьогодні останні спричинені глибинними зрушеннями в художніх смаках, а також новими методологічними засадами, осмисленням бароко як доби та стилю, насамперед в окремих національних культурах, та необхідністю його розгляду на фоні суспільних подій того часу. Актуальність теми запропонованої розвідки визначає передусім науковий інтерес

до сакрального, яке розглядаємо в когнітивному аспекті з використанням відповідної термінології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Іван Величковський – типова людина епохи Бароко, творчість якого викликала поглиблене зацікавлення в останні десятиліття, що зумовило появу численних розвідок. Деякі з їх авторів, зокрема Б. Бодрак, окреслюють такий період у бароковій культурі, як величковськознавство. Здійснений дослідницею огляд величковськознавчих праць засвідчує зростання уваги до постаті митця й пошуки нових орієнтирів у вивченні його творчості. Так, безперечним надбанням національної медієвістики є насамперед видання поезій барокового автора, супроводжуваних ґрунтовними біо-бібліографічними відомостями (Є. Пеленський, С. Маслов, В. Колосова, В. Кречотень, В. Шевчук). Важливими, на думку Б. Бодрака, є всі розвідки, присвячені аналізу творчої спадщини митця. Проте серед них привертють особливу увагу праці, в яких порушено питання жанрових, ідейно-тематичних та стилевих особливостей (Д. Чижевський, Г. Грабович, М. Сулима, Р. Радишевський, Л. Ушкалов, Б. Криса), а також розвідки, присвячені розгляду різних художніх засобів у творах письменника (Л. Андрієнко, О. Ткаченко, М. Шевчук) [3, с. 34–54].

В. Шевчук заслугу І. Величковського як барокового письменника вбачав у тому, що писав він у XVII ст. книжною українською мовою, яку «С. Величко назвав “козацьким нариччям” і яка, хоч і не була народною, а літературною, елітарною, вивченою, однак такою, що нею користувався тільки один народ – український» [4, с. 198]. Щоб оцінити вагомість цієї позиції, досить згадати, що більшість із найближчого літературного оточення письменника послуговувалася як літературними польською, латинською чи церковнослов'янською мовами.

Проте для нашого дослідження важливими є передусім наукові праці, присвячені аналізу сакральних мотивів у творчості І. Величковського. Як стверджує той же В. Шевчук, І. Величковський, не заперечуючи низового бароко, вважав, «що поезія має бути висока, а це значить во славу Божу», а «...високий поет повинен мати “високопарний і багатоглядний розум” і відтак, за християнською ортодоксією, говорити не про живий світ, а про речі богословські, винесені над нього» [5, с. 350]. Сакральні мотиви у творчості І. Величковського досліджували М. Сорока, О. Чорний, О. Матушек, Б. Криса, Т. Сидоренко.

Науковці досить часто звертають увагу на суперечність авторської позиції стосовно поєднання релігійного та світського, яка і є чи не основною психологічною «пружиною» творчості І. Величковського. Ця суперечність спричиняє драматичний, а може, навіть і трагічний надрив у його душі, виражається у віршах, гальмуючи його письменницьку активність. Загалом християнська ідеологія І. Величковського, за словами В. Шевчука, «ближча до мізантропічної, аніж до гуманістичної». У цьому розрізі поет споріднений із К. Транквіліоном-Ставровцевським, але різко протилежний до К. Зіновієва, який не заплющував очі на вади світу цього, а показував його у всій складності, багатоманітності й неповторності» [4, с. 200].

Розглядаючи І. Величковського у спільному контексті української та європейської літератури, М. Сорока виявляє зацікавленість барокового письменника середньовічними формулами для створення образів Ісуса Христа і Діви Марії, що дає змогу поставити його славнозвісне «Млеко» в один ряд із роботами Х. Вайса, Л. Штвана, Я. Турігета [6, с. 47]. Визначальні мотиви

творчості поета О. Чорний убаचाє в письменницькому тлумаченні ідеалу людини в образі Ісуса Христа та у звеличенні жінки-матері, заступниці, спасительки в образі Богородиці, а також в орієнтації І. Величковського, як і багатьох інших діячів Чернігівського кола, на етноценризм, що сприяло виробленню власної антропологічної програми [7, с. 132].

Отже, **метою статті** є дослідження семантико-конотативної природи одного із сакральних концептів, а саме «Бог», у поетичній мові визначного представника українського бароко І. Величковського (XVII ст.).

Виклад основного матеріалу. І. Величковський у літературну спадщину українського народу він увійшов передусім як автор високої, абстрагованої від життя літератури, написаної во славу Бога і Богородиці. Тому відповідні концептуалізовані образи є ключовими у його творчості. Під концептом розуміємо насамперед провідника найрізноманітнішої інформації. Як багатоконпонентна лінгвально матеріалізована й залежна від контексту одиниця, він не лише охоплює денотативний і когнітивний аспекти лексичного значення слів-репрезентантів, а й акумулює соціально-історичну, етнокультурну, експресивно-емотивну, оцінну інформацію, значущу для того чи іншого соціуму або окремих його представників. Із погляду когнітивної лінгвістики моделювання концептів, що функціонують у поетичній мові, спирається на виявлення як загальнономовних значень їхніх основних вербалізаторів, так і численних особистісних концептуальних смислів, які й забезпечують своєрідність індивідуально-авторської картини світу, що дає змогу визначити особливості мовомислення, мовної поведінки автора.

Важливо наголосити, що Христологічна тематика, яка була глибоко актуальною для українського православ'я другої половини XVII ст., чи не найповніше виявила себе якраз у спадщині І. Величковського. Дотримуючись церковних норм, бароковий письменник, як один із речників православної церкви, не визнає профанного рівня творення образу Бога, а акцентує увагу передусім на його сакральності. Водночас в авторському осмисленні цей канонічний образ набуває певних особливих рис, що підтверджує його мовна концептуалізація.

Як і в загальнономовній практиці, основними вербалізаторами концепту- «Бог» у поетичній мові І. Величковського є передусім лексеми *Бог, Ісус, Христос, Господь, Творець*, напр.: «*Бог сам ним милується*» [8, с. 49]; «*Відкласти камінь Христос наказує*» [8, с. 49]; «*Ісуса Христа величаймо*» [8, с. 52]; «*Не нам, Господи, не нам, а їменню своєму дай славу*» [8, с. 52]. Проте в досліджуваній творчості простежуємо й інші однослівні номінації Бога, як-от: *Агнец, Спас, Ут.: шитель, Вседержитель, Сод.: тель, Пан* та ін.: «*...жертва Тринадцяти телцов твоим Агцем мертвца*» [8, с. 60]. Зауважимо, що поширеність назви *Спас*, на відміну від лексеми *Спаситель*, Б. Бодрак слушно пояснює свідомим вибором поета, оскільки в останній кількості складів дорівнює кількості слів в імені помазаника Божого [3, с. 58]: «*И паки, Спасе, тунє спаси мя, молю тя*» [8, с. 89]. Окремі з однослівних номінів виявляють елементи авторських концептуальних смислів, зокрема такі, як: *Ут.: шитель, Содержитель*.

Чимало найменувань Бога, виявлених у поетичній мові барокового автора, виражені різними парафрастичними двокомпонентними конструкціями на зразок: *Сын правдивый, Цар Небесный, Владика Небесный, Цар чистый, благ податель*,

ада поб.: дитель, Цар слави, Спаситель міра, Цар над царями, напр.: «*Се Спаситель міра с небеси прийде*» [8, с. 137] або «*Снята з креста мертвого аз Царя над цари*» [8, с. 80]. Деякі з них виходять за межі двокомпонентних сполук, наприклад: «*рода челоу.: ческа всеблагий Спаситель*» [8, с. 111]; «*Сокровище благ щедрий подателю*» [8, с. 131] та ін. На відміну від інших описових зворотів, парафрастичні сполуки часто містять вказівку на якусь характерну ознаку, що дає змогу чітко співвідносити номен із денотатом: «*Отче, Царю чисте*» [8, с. 122].

Зауважимо, що в уявленнях письменника Бог є передусім Триєдиний («... и в неб.: узрят Бога явна, В трех лицах единого Царя над царями» [8, с. 132]). У такий спосіб бароковий майстер демонструє власну непохитність віри, опертої на основний догмат офіційної християнської церкви, – єдиносутність Бога. Тому іменує його і *Отцем*, і *Сыном*, і *Духом Святым*, напр.: «*И на Йордани Троица Святая явися: Отець во глас., Сын во плоти, Дух Божественный в вид.: ниу голуба над Христом явленный*» [8, с. 106]. Отже, є всі підстави стверджувати, що концепт «Бог» у творчості І. Величковського репрезентований розгалуженою системою назв, лексичне наповнення якої співвідносне з аспектацією позначуваної реалії. Змальований образ Бога – це не стільки данина моді, притаманній бароковій літературі з її посиленням інтересом до біблійних сюжетів і образів, скільки усвідомлення письменником-священником його християнської місії.

Як послідовний речник православ'я, І. Величковський виводить образ Триєдиного Бога, який повністю відповідає тим уявленням, що склалися про нього у християнській картині світу. Так, важливим концептуальним смислом у структурі відповідного концепту є «Той, що створив світ та керує ним». Звідси і традиція номінування його *Творцем*, *Управителем*: «*Єдиного Бога быти Творца вс.: х в.: цасть*» [8, с. 113].

Прагнучи створити глибоко канонічний образ Бога, письменник, як і в Святому Письмі, наділяє Господа духовними якостями, що відповідають його біблійно-догматичним і морально-етичним атрибутам, зокрема таким, як: незалежність, повсюдність, всевідання, всевладність і всемогутність, всезнання і премудрість, а також доброта, милосердя, любов тощо. Згідно із цими атрибутами формується основний фрагмент семантики досліджуваного концепту зі спільним компонентом «Той, що є втіленням» і різними диференційними ознаками на зразок: «величності» («*Ты паче вс.: х Вышнему возлюбленна*» [8, с. 75]); «недосяжності» («*Сам неприступный в слав.: во в.: ки царствует*» [8, с. 115]); «вибраності» («*Исус Избранный*» [8, с. 76]); «самобутності» («*Всегда, нын.: и присно и во вск грядущий без коньца сущий*» [8, с. 91]); «всемогутності» («*Един всего знати не может, кром.: Всемогуцаго*» [8, с. 71]); «всеприсутності, повсюдності» («*Аще бы и под морем могл люд пребывати И тамо в.: дом Исус им*» [8, с. 73]); «всевідання і всебачення» («*Иже вся св.: дый*» [8, с. 76]; «*Не созириши, ото Бог-серцевидец видит*» [8, с. 89]); «мудрості» («*Дванадцатол.: тен Христос ... премудро и сам отв.: цасть*» [734, с. 106]); «доброти і милосердя» («*Се образ предобраго Пастыря*» [8, с. 120]; «*Боже, милостив буди над гр.: иными нами*» [8, с. 125]); «благості» («*Благим Сын твой будет, Маріє*» [8, с. 81]); «щедрості» («*Вс.: м щедр есть Господь наш*» [8, с. 128]); «правдивості» («*Бог Сын твой правдивый*» [8, с. 76]) та ін. Крім того, виявлено контексти, в яких реалізується по декілька концептуальних смислів водночас, як-от: «*Се в.: рую, спаси мя, в.: рую, усердний, яко*

ты еси Творец милосердный» [8, с. 90] («Той, в якого вірять, милосердний, Творець»).

З іншого боку, сповнена святості постать Христа в поетичній картині світу І. Величковського виступає і в інших сакральних образах, що дає змогу окреслити ще низку концептуальних смислів. Прагнення автора зробити все можливе, аби «чителник» його творів хоча б віддалено наблизився до Ісуса, пройнявся його страдництвом і прозрів до праведного життя, зумовлює змалювання Бога в образі милосердного Людинолюбця, який «*многий в щедротах и неизреченный во милости, многія любве исполненный*» [8, с. 69], Просвітителя, що виказує свою «*доброд.: тель*», предоброго Пастиря, чий «*усты мир вс.: м глаголет, а благословляет рукою, никого же он не озлобляет*» [8, с. 120], безкорисливого Спасителя, що «*душу ... за нас положивый*» [8, с. 104].

Крім того, концепт «Бог» у бароковій поезії характеризується такими смислами, як: «Той, що втілює добротність» («*Покажи свою доброд.: тель, тогда аз возлюблю тя, Бог твой и Сод.: тель*» [с. 8, с. 91]); «Той, що прийняв муки за гріхи людей, здатний на самопожертву» («*Спасенія нашего ради въплощенный, Исусе, дажд, да буду во плоти спасенный*» [8, с. 93]); «Той, що, як Відкупитель, гідний честі і слави» («*Достоин еси, Боже, взяти честь*» [8, с. 113]). Усі розглянуті концептуальні смисли реалізуються в позиції суб'єкта осмислення.

Намагаючись не відступати від християнських канонів, І. Величковський послідовно виводить образ християнського Бога, зображаючи його главою і керівною силою церкви, що об'єктивує відповідний компонент концептуальної семантики: «Той, що оберігає церкву, храм» («*Куплю д.: ющим в церкви Господь изгоняет*» [8, с. 110]). Водночас, як знавець релігійних традицій, віровчень, письменник-священник змальовує Бога в образі поборника язичництва. В авторській картині світу поета він – це і «Той, що бореться з ідолами» («*В.: м, почто, Исусе мой, в Египет грядеши – да вся египетскія ідолы сотреши*» [8, с. 116]).

Зауважимо, що копітка поетова робота над створенням образу Христа часом призводить до переобтяженості художнього тексту фрагментами з його життя і діяльності. Проте ця додаткова інформація дає змогу окреслити ще низку концептуальних смислів. Зокрема, досить часто Ісус Христос у збірках І. Величковського фігурує як чудотворець: то він рятує під час шторму своїх учнів, то воскрешає сина наїнської вдови, то зцілює прокажених тощо. У подібних контекстах об'єктивується індивідуальний смисл «Той, що творить чудеса» («*Христос чудо первое в Кан.: сотворил ест*» [8, с. 106]).

Здебільшого проаналізовані семантичні компоненти збігаються з тими, що характеризують досліджуваний концепт у свідомості українського народу та зумовлені біблійним тлумаченням Бога. Певне розширення концептуальної семантики пов'язуємо з вербалізаторами *л.: кар, учитель, судія, слово*, що об'єктивують такі смисли: «Той, що зцілює» («*Як л.: кар исц.: ляет*» [8, с. 106]); «Той, який навчає» («*Христос – Бог слово простираше, ученики и люди долго поучаше*» [8, с. 106]); «Той, який судить грішних» («*Тебе, Христе, судю, с.: дяца високо, на страшном твоєм суд.: узрить всяко око*» [8, с. 112]); «Той, що асоціюється зі словом» («*Много плода Бог слово в рай приносит*» [8, с. 75]).

З іншого боку, привертають увагу ті контексти, які засвідчують рефлексію прадавніх уявлень про світ з нерозчленова-

ною позицією перенесення, що формуються в зіставленнях, де Бог осмислюється як: *отрада, ут.: ха, слава, серце, душа, см.: лость, здоровя, сладость, покой, глава* та ін. Напр.: «*В б.: дах ты мны отрада, в скорбех ты ут.: ха... Ты мн.: всяка любезность, ты здоровя ц.: лость*» [8, с. 89]; «*Ты ми еси, Сыне мой, вес сладость єдина*» [8, с. 116]; «*Наши Он покой*» [8, с. 122]; «*Христос єсть глава*» [8, с. 115]; «*Востани, славо моя*», – *яко рекл Бог до Сына*» [8, с. 117]. Виявлена також позиція суб'єкта зіставлення, де Христос зіставляється з *агнцем* – чистим і непоорочним: «*Но родившийся, яко агнецъ, в стайн.: як агнецъ, выйди в сердце мое тайн.:*» [8, с. 160].

Хоча у творчості Величковського реалізуються передусім уявлення про Бога, що склалися під впливом християнства, знаходимо тут і деякі язичницькі відголоски. Зокрема їх засвідчує контекст: «*Но пред солнцем исты(и)нны тмы князь изчезает*» [8, с. 106], що підтверджує відому з найдавніших часів думку про обожнення сонця.

Аналіз семантики концепту «Бог» підтверджує його позитивну конотованість у поетичній мові І. Величковського. Зазвичай її демонструють позитивно марковані концептуальні смисли, як-от: «Той, що є об'єктом любові, поклоніння» («*Аз хоцю к любимому мн.: припасти Богу и лобизать усердно чисту его ногу*» [8, с. 128]); «Той, що є джерелом радості, прославляння» («*Исусе, Обаче должны єсмы воздавати славу теб.:, давшему за нас душу си избаву*» [8, с. 92]); «Той, що є локусом для віруючих» («*Так, сердце мое в теб.: утопаєт, Боже*» [8, с. 89]) і под. Є всі підстави стверджувати, що позитивна конотація супроводжує і такий концептуальний смисл, як «Той, що карає» («*Отмститель Бог єст*» [8, с. 82]), оскільки, зображуючи Бога суворим месником єретиків, грішників, поет у такий спосіб декларує непохитність своєї віри.

Крім того, позитивну конотованість досліджуваного концепту засвідчують і різні лінгвостилістичні засоби, зокрема численні епітети, передусім інверсійні: *Христос правдивый, Цар чистый, Бог единый*, багато з яких виражають вищий ступінь вияву ознаки: *Исус сладчайший, паче вс.: х красн.: йший, паче вс.: х любезн.: йший або предобрый, пресладкий* та ін. Джерелом психологічного напруження у віршах постають антитези: «*Христос страсть терпит, люди розкош плодят*» [8, с. 115]; гіперболи: «*П'ять хл.: бов ... Христос взяша. Пять тысяч насытил єсть*» [8, с. 107]; порівняння: «*Аки плод н.: кий красен, лице твоє, Боже*» [8, с. 117]; метафори і метонімії: «*... солнце истинны*» [8, с. 111].

Прагнення письменника відповідати літературним тенденціям барокової доби простежується у використанні типових для неї символів. Так, постать Бога-Сина символічно передана в образах сонця, свічки («*Дв.: св.: ци, двое солнца, Матер и Отрока*» [8, с. 117]); рожі («*Христос єсть червленна рожка*» [8, с. 116]); лози («*лоза божественна сада*» [8, с. 133]); птаха Фенікса («*Умне Фен.: кс Христе*» [8, с. 76]) тощо. Більшість із вказаних символів розкривають етноміфопоетичні уявлення про світ. Важливо зазначити, що подекуди традиційна символіка в І. Величковського знає авторської інтерпретації. Наприклад, образ сліз Христових – неодмінний атрибут покаянної барокової лірики – у його творах асоціюється з угамуванням «*гріховного палу*» [8, с. 51], «*мук спраглої душі*» [8, с. 51], зціленням і воскресінням: «*Коли тебе Господь без плати поить охоче, Ты із мертвих всташ, слезою напоений*» [8, с. 50].

Висновки. Як показало дослідження, поет-священник І. Величковський бачив своє покликання в уславленні релігійних цінностей, у приєднанні людини до Божественної істини, в науці страждання і духовного досвіду. До цього його зобов'язував, як і більшість українських письменників XVII ст., культурологічний процес загалом і літературознавчий зокрема. Його поезія наскрізь духовна й пройнята восхвалянням Благого Абсолюту, одним із проявів якого є Бог. Не відступаючи в цілому від літературної барокової традиції, продиктованої загальноприйнятими на той час канонами, письменник прагне писати по-новому, лірично-піднесено, експресивно.

Основна заслуга його як представника барокової доби полягала в тому, що він послуговувався українською книжною мовою, використання якої, на відміну від подібних чужих мов, засвідчує органічну взаємодію з народнорозмовними елементами, що відкривало перспективу формування нової української літературної мови. Репрезентованість книжної української мови у літературі бароко дає підстави говорити не тільки про її розвиненість у другій половині XVII ст. чи про інтелектуальний рівень письменника, але й про інтелектуальний потенціал народу та життєздатність його мови загалом.

Мовна об'єктивація концепту «Бог» як одного з ключових у поезії І. Величковського підтверджує також його значущість і в культурі бароко. Автор використовує розгалужений ряд номінацій на його позначення. Встановлено, що більшість концептуальних смислів виявляють себе у позиції суб'єкта осмислення та співвідносяться з тими, що характеризують відповідний концепт в українській етносвідомості. Водночас письменник помітно розширює семантику дослідженого концепту. Моделюючи відповідний поетичний образ, автор декларує віру в Триєдиного Бога, зображуючи його насамперед в іпостасі Ісуса Христа – досконалого Бога й досконалої людини, закликає перебувати у Богові так, як він перебуває в нас, висловлює надію на прощення і не тільки особисте, а й загальнолюдське. Це значною мірою пояснює об'єктивацію ряду семантичних компонентів, пов'язаних саме з Ісусом Христом.

Семантика проаналізованого сакрального концепту «Бог» об'єднала концептуальні смисли, що мотивуються як християнськими, так, хоч і значно рідше, язичницькими уявленнями про відповідний образ. Помітно розширюють її семантичні компоненти, реалізовані в позиції зіставлення.

Мовна об'єктивація концепту «Бог» засвідчує його позитивну маркованість, яку підтверджують і його семантика, і різні лінгвостилістичні засоби – епітети, метафори, порівняння, типові для барокової доби символи, що часто зазнають авторської інтерпретації.

Загалом концепт «Бог» у поетичній спадщині І. Величковського є полісемантичним, когнітивно багатограним, позитивно маркованим та репрезентує найвищі духовні цінності людства. Дослідження поетичної мови XVII дало змогу не лише розкрити семантико-конотативну природу конкретного сакрального концепту, але й виявити специфіку авторської картини світу як синтезу національного й індивідуального. Висвітлення в роботі лінгвокогнітивної проблематики відкриває перспективи поглибленого вивчення мовотворчості інших українських письменників, які жили і творили в різні історичні періоди.

Література:

1. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. Київ: АртЕк, 2001. 392 с.
2. Генік-Березовська З. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм / пер. з чес. Г. Сиваченко; упоряд. та прим. М. Коцюбинська, Г. Сиваченко; вступ. ст. М. Коцюбинська. Київ: Гелікон, 2000. 368 с.
3. Бодрак Б. Творчість Івана Величковського. Тематика, барокова образність: монографія. Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. 156 с.
4. Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVII–XVIII ст.: у 2 кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє бароко. Київ: Либідь, 2005. 728 с.
5. Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVII ст.: у 2 кн. Книга перша: Ренесанс. Раннє бароко. Київ: Либідь, 2004. 400 с.
6. Сорока М.І. Зорова поезія в українській літературі кінця XVI–XVIII ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 1995. 192 с.
7. Чорний О.О. Вчення про людину Чернігівського літературно-філософського кола (II пол. XVII – I пол. XVIII ст.): дис. ... канд. філос. наук: 09.00.09. Чернігів, 1998. 180 с.
8. Величковський І. Твори / вступ. ст. С.І. Маслов; В.П. Колосова та В.І. Кречотень. Київ: Наук. думка, 1972. 191 с.

Vilchynska T., Bachynska H., Verbovetska O. Linguistic conceptualization of the sacred in the Ukrainian Baroque tradition (based on the poetic texts of I. Velychkovsky)

Summary. The article is devoted to the analysis of the concept of "God" in the Ukrainian Baroque tradition. The purpose of the research was to investigate the semantic and connotative features of one of the sacred concepts in the poetic language of the prominent representative of the Ukrainian Baroque, who lived and worked in the seventeenth century, I. Velychkovsky. In the course

of the analysis, the author confirmed the idea that the main merit of the writer as a representative of the Baroque era was that he used the Ukrainian book language, the use of which, unlike similar foreign languages, testifies to the organic interaction with vernacular elements, which opened up the prospect of the formation of a new Ukrainian literary language. The second important conclusion is that the poet-priest I. Velychkovsky saw his vocation in the glorification of religious values. Hence such an interest in the image of God in his work. The linguistic objectification of the concept of "God" as one of the key ones in the poetics of I. Velychkovsky testified to its significance not only for the writer, but also for Baroque culture in general. The study showed that the concept of "God" is polysemantic, cognitively multifaceted, positively marked and represents the highest spiritual values of humanity. It is established that the author uses a branched number of nominations for his designation. As for semantics, it is proved that most of the conceptual meanings correlate with those that characterize the corresponding concept in the Ukrainian ethnic consciousness. Modeling the corresponding poetic image, the author declares faith in the Triune God, depicting Him primarily in the hypostasis of Jesus Christ – the perfect God and the perfect man. In the studied texts, the concept of "God" positions itself as positively marked, which is confirmed by both its semantics and various linguistic and stylistic means. The coverage of linguocognitive problems in the work opens up prospects for an in-depth study of the linguistics of other Ukrainian writers who lived and worked in different historical periods.

Key words: the concept of "God", conceptualization, sacred, baroque, poetic text, image, I. Velychkovsky.